

M.A (SANSKRIT) SEMESTER - 3 (CBCS) Examination
OCT/NOV-2025 (AS PER SYLLABUS YEAR JUNE-2024)
Meghdhuta Anuvad ane Sanskrit Nibandh (Core (New-23))

Time: 2:30 Hours

Marks: 70

Instructions:

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate marks.

પ્રશ્ન-૧ નીચેના માંથી કોઈપણ એક ગદ્યખંડનું ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરો.

(૧૪)

- ૧) કસ્મિંશ્ચિન્ નગરાભ્યાશે કેનાપિ વણિક્-પુત્રેણ તરુ-ખણ્ડ-મધ્યે દેવતાયતનં કર્તુમારબ્ધમ્ । તત્ર ચ યે કર્મકરાઃ સ્થાપનાદયઃ । તે મધ્યાહ્ન-બેલાયામાહારાર્થં નગર-મધ્યે ગચ્છન્તિ । અથ કદાચિત્ તત્રાનુષંગિકં વાનર-યૂથમિતશ્ચેતશ્ચ પરિભ્રમદાગતમ્ । તત્રૈકસ્ય કસ્યચિચ્છિલ્પિનોર્ધ-સ્ફાટિતોઽન્ન-વૃક્ષ-દારુમયઃ સ્તમ્ભઃ ક્ષદિર-કીલકેન મધ્ય-નિહિતેન તિષ્ઠતિ । એતસ્મિન્નન્તરે તે વાનરાસ્તરુ-શિખર-પ્રસાદ-શૃંગ-દારુ-પર્યન્તેષુ યથેચ્છયા ક્રીડિતુમારબ્ધાઃ । એકશ્ચ તેષાં પ્રત્યાસન્ન-મૃત્યુશ્ચાપલ્યાત્ તસ્મિન્નર્થ-સ્ફોટિત-સ્તમ્ભે ઉપવિશ્ય પાણિભ્યાં કીલકં સઙ્ગૃહ્ય યાવદુત્પાદયિતુમારેભે તાવત્ તસ્ય સ્તમ્ભ-મધ્ય-ગત-વૃષણસ્ય સ્વ-સ્થાનાચ્ચલિત-કીલકેન યદ્વૃત્તં તત્ પ્રાગેવ નિવેદિતમ્ । અતોઽહં બ્રવીમિ- અવ્યાપારેષુ ઇતિ । આવયોર્ભક્ષિત-શેષ આહારોઽસ્તેવ । તત્ કિમનેન વ્યાપારેણ । દમનક આહ તત્ કિં ભવાન્ આહારાર્થીં કેવલમેવ । તન્ ન યુક્તમ્ ।
- ૨) અસ્તિ કસ્મિંશ્ચિદ્વનોદ્દેશે ચણ્ડરવો નામ શૃગાલઃ પ્રતિવસતિ સ્મ । સ કદાચિત્ ક્ષુધાવિષ્ણો જિહ્વા-લૌલ્યાન્ નગર-મધ્યે પ્રવિષ્ટઃ । અથ તં નગર-વાસિનઃ સારમેયા અવલોક્ય સર્વતઃ શબ્દાયમાનાઃ પરિધાવ્ય તીક્ષ્ણ-દંષ્ટ્રાગ્રૈર્ભક્ષિતુમારબ્ધાઃ । સોઽપિ તૈર્ભક્ષ્યમાણઃ પ્રાણ-ભયાત્ પ્રત્યાસન્ન-રજક-ગૃહં પ્રવિષ્ટઃ । તત્ર નીલી-રસ-પરિપૂર્ણ મહા-ભાણ્ડં સજ્જીકૃતમાસીત્ । તત્ર સારમેયૈરાક્રાન્તો ભાણ્ડ-મધ્યે પતિતઃ । અથ યાવન્ નિષ્ક્રાન્તસ્તાવન્ નીલી-વર્ણઃ સજ્જાતઃ । તત્રાપરે સારમેયાસ્તં શૃગાલમજાનન્તો યથાભીષ્ટ-દિશં જમ્બુઃ । ચણ્ડરવોઽપિ દૂરતરં પ્રદેશમાસાદ્ય કાનનાભિમુખં પ્રતસ્થે । ન ચ નીલ-વર્ણેન કદાચિન્ નિજ-રઙ્ગસ્યજ્યતે ।

પ્રશ્ન-૨ નીચેના માંથી કોઈપણ એક ગદ્યખંડનું સંસ્કૃતમાં ભાષાંતર કરો.

(૧૪)

- ૧) એક ખુબ મોટું જંગલ હતું. તેમાં અનેક પ્રકારનાં પ્રાણીઓ વસતા હતા. આ બધાની સાથે જંગલમાં એક હાથી પણ રહેતો હતો. તેનાં માથા પર જાણે ચંદનનું તિલક કર્યું હોય તેવું એક નિશાન હતું, એટલે બધા તેને કર્પૂરતિલક કહીને બોલાવતા હતા. સામાન્ય રીતે હાથી ખુબ સમજુ અને માયાળુ પ્રાણી છે પરંતુ, કર્પૂરતિલક તો ખુબ ફૂર અને ઉદ્દંડ હતો. તે મન-મરજી મુજબ જંગલમાં આમ-તેમ ભટકતો. તેને બીજા પ્રાણીઓની કોઈ દરકાર જ ન હતી. તેને મનમાં આવે ત્યારે કોઈ જ કારણ વિના વૃક્ષો ઉખાડીને ફેંકી દેતો, ડાળીઓ તોડી પાડતો. આવું કરવામાં, તેણે કેટલીએ વખત પક્ષીઓનાં માળા રહેંસી નાખેલા. તેમનાં ઈંડા અને નાના-નાના બચ્ચાઓને પોતાનાં ભારે ભરખમ પગ તળે ચગદી પણ નાખેલા.
- ૨) હિતોપદેશ'ના લેખક નારાયણ પંડિત ધવલચંદ્ર નામના માંડલિક રાજવીના આશ્રિત હતા. તેમણે 'પંચતંત્ર' પાસેથી ઘણું લીધું હોવા છતાં પોતાનું મૌલિક ઉમેરણ પણ કર્યું છે. તેમણે 'પંચતંત્ર'નું અનુસરણ વાર્તાઓમાં જ્યાં કર્યું છે તે પહેલા બે વિભાગોમાં વસ્તુસંકલન સુંદર છે. પાછળના બે વિભાગોમાં તે શિથિલ છે. પશુકથાઓ મનોરંજન સાથે રાજનીતિ અને જીવનવ્યવહારનો બોધ આપે છે. પશુપક્ષી અહીં તેવા ગુણવાળા માણસનું પ્રતીક હોય છે. તેમનાં નામો પણ ગુણ ધ્યાનમાં રાખી અપાયાં છે. તેમાં કેટલીક સુંદર વાર્તાઓ છે. સાદી અને સરળ ભાષા પણ વાર્તાઓને સુંદર બનાવે છે. વર્ણનના અભાવે વાર્તાનો પ્રવાહ વેગબંધ આગળ ધપે છે. વચ્ચે આવતા શ્લોકો રાજનીતિ અને જીવનવ્યવહારના નિયમો રજૂ કરે છે. આમ પશુકથાસાહિત્યનો આ એક મહત્વનો ગ્રંથ છે.

પ્રશ્ન-૩ નીચેના માંથી કોઈપણ બે શ્લોકોનો અનુવાદ કરો.

(૧૪)

- ૧) કેયૂરાણિ ન ભૂષયન્તિ પુરુષં હારા ન ચન્દ્રોજ્જ્વલા,
ન સ્નાનં ન વિલેપનં ન કુસુમં નાલङ्કૃતા મૂર્ધજાઃ ।
વાણ્યેકા સમલङ્કરોતિ પુરુષં યા સંસ્કૃતા ધાર્યતે,
ક્ષીયન્તે ખલુ ભૂષણાનિ સતતં વાગ્ભૂષણં ભૂષણમ્ ॥
- ૨) યથા ચિત્તમ્ તથા વાચો યથા વાચસ્તથા ક્રિયાઃ ।
ચિત્તમ્ વાચિ ક્રિયાયાં ચ સાધુનામેકરૂપતા ॥
- ૩) ચંદનં શીતલં લોકે ચંદનાદપિ ચંદ્રમાઃ ।
ચન્દ્ર ચન્દનયોઃ મધ્યે શીતલા સાધુસङ્ગતિઃ ॥
- ૪) સાહિત્યસङ્ગીતકલાવિહીનઃ સાક્ષાત્પશુઃ પુચ્છવિષાણહીનઃ ।
તૃણં ન ખાદન્નપિ જીવમાનઃ તદ્ભાગધેયં પરમં પશૂનામ્ ॥

પ્રશ્ન-૪ નીચેના માંથી કોઈપણ એક પર સંસ્કૃતમાં નિબંધ લખો.

(૧૪)

- ૧) રમ્યા રામાયણી કથા ।
- ૨) ભારતીય જ્ઞાનપરંપરા ।
- ૩) સ્વામિવિવેકાનંદઃ ।
- ૪) વિદ્યા ધનં સર્વધનપ્રધાનમ્ ।

પ્રશ્ન-૫ નીચેના માંથી કોઈપણ બે શ્લોકોને ટીકા સહિત સંસ્કૃતમાં સમજાવો.

(૧૪)

- ૧) ધૂમજ્યોતિઃ સલિલમરુતાં સંનિપાતઃ ક્વ મેઘઃ
સંદેશાર્થઃ ક્વ પટુકરણૈઃ પ્રાણિભિઃ પ્રાપ્તનીયાઃ ।
ઇત્યૌત્સુક્યાદપરિગણયન્ ગુહ્યકસ્તં યયાચે
કામાર્તા હિ પ્રકૃતિકૃપણાશ્ચેતનાચેતનેષુ ॥
- ૨) અદ્રેઃ શૃંગં હરતિ પવનઃ કિં સ્વિદિત્યુન્મુખીભિર્
દ્રષ્ટૌત્સાહચ્ચકિતચકિતં મુગ્ધસિદ્ધાङ્ગનાભિઃ ।
સ્થાનાદસ્માત્ સરસનિચુલાદુત્પત્તોદङ્મુખઃ ધ્રુવં
દિङ્નાગાનાં પથિ પરિહરન્ સ્થૂલહસ્તાવલેપાન્ ॥
- ૩) તાં ચાવશ્યં દિવસગણનાતત્પરામેકપત્નીં
અવ્યાપન્નામવિહતગતિર્દ્રક્ષ્યસિ ભ્રાતૃજાયામ્ ।
આશાબન્ધઃ કુસુમસદૃશં પ્રાયશો હ્યङ્ગનાનાં
સઘઃપાતિ પ્રણયિ હૃદયં વિપ્રયોગે રુણદ્વિ
- ૪) ત્વામારૂઢં પવનપદવીમુદ્ગૃહીતાલકાન્તાઃ
પ્રેક્ષિષ્યન્તે પથિકવનિતાઃ પ્રત્યયાદાશ્વસન્ત્યઃ ।
કઃ સંનદ્ધે વિરહવિધુરાં ત્વય્યુપેક્ષેત જાયાં
ન સ્યાદન્યોઽપ્યહમિવ જનો યઃ પરાધીનવૃત્તિઃ ॥
